

PERSONĪBAS ATTĪSTĪBA DIGITĀLAJĀ LAIKMETĀ

*Ceļa vārdi ikvienam, kas saskaras
ar medijpratības jautājumiem izglītības procesā*

Apvienoto Nāciju
Izglītības, zinātnes
un kultūras organizācija

UNESCO Latvijas
Nacionālā komisija

Lielvārds

[://getonlineweek.eu](http://getonlineweek.eu)
*get empowered,
get employed*

Es esmu
E-prasmju nedēļas 2017
DALĪBNIKS

E-prasmju nedēļā trešdien, 29. martā, kompetences centrā „Lielvārds” UNESCO Latvijas Nacionālā komisija (LNK) sadarbībā ar partneriem rīkoja diskusiju – vebināru par personības attīstību digitālajā laikmetā. Tajā eksperti runāja par medijpratību kā priekšnoteikumu izglītībai ilgtspējīgai attīstībai, kas aicina mācīties mācīties, mācīties kļūt un mācīties pārveidot.

Foto: ©"Lielvārds"

Šobrīd pētījumi par medijpratību, informācijpratību, digitālo prātību un mediju lietošanas paradumiem kļūst aizvien aktuālāki, jo tie dod ieskatu situācijas dinamikā un piedāvā iespējamus risinājumus. Arī UNESCO pasaulē aktīvi skaidro medijpratības un informācijpratības konceptu, uzsverot, ka šīs kompetences dod iespēju izprast informācijas sniedzēju funkcijas un kritiski izvērtēt ziņu sniegto saturu. Medijpratība un informācijpratība rosina domāt ne vien par plašsaziņas līdzekļu, bet arī par cita veida informācijas avotu, īpaši sociālo mediju un reklāmas industriju, ietekmi uz jaunu cilvēku identitātes veidošanu.

Diskusijā tika apkopoti priekšlikumi un sniegti padomi Latvijas skolotājiem, tālākizglītotājiem, pasniedzējiem u.c. izglītotājiem, kurus ņemt vērā, mācot un mācoties 21. gadsimtā. Vebinārs tika atklāts ar ekspertu personīgo dzīves moto, kas palīdz veiksmīgi pastāvēt digitālajā laikmetā:

Zanda Rubene,

Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes profesore:
„Medijpratība un informācijpratība ir nevis spēja saprast, kas ir uzrakstīts, bet gan spēja saprast to, kas tur nav uzrakstīts.”

Aija Tūna, Izglītības un jauniešu projekta vadītāja Latvijas valsts simtgades birojā:
„Katra situācija ir jauns izaicinājums. Darīsim tā, kā mēs nezinām.”

Liene Valdmane, Valsts izglītības satura centra vecākā eksperte, Drošāka interneta centra izglītības darba vadītāja:
„Mēs visi esam digitālie imigranti. Galvenais ir saprast, kā tehnoloģijas izmantot savai rīcībspējai.”

Guna Spurava, Latvijas Universitātes UNESCO Medijpratības katedras vadītāja:
„Palīdzēt izzināt un palīdzēt izprast, tikt galā ar izaicinājumiem.”

Ineta Upeniece, Valsts izglītības satura centra Vispārējās izglītības satura nodrošinājuma nodaļas vadītāja:
„Nepazaudēt galvu! Pirms darīt – domāt!”

Andris Gribusts, izglītības uzņēmuma „Lielvārds” kompetences centra vadītājs:
„Katru vakaru sev vērts pavaicāt, ko es šodien jaunu esmu iemācījies?”

Baiba Moļņika, UNESCO LNK ģenerālsekretāre, diskusijas moderatore:
„Izglītībā procesam ir tikpat liela nozīme kā rezultātam”.

Baiba Moļņika: „Kādas vērtības ir jauniešiem tehnoloģiju laikmetā? Vai jauniešu vērtības atšķiras no sabiedrībā vispārpieņemtajām vērtībām?”

Zanda Rubene skaidro, ka viņa raugās uz šiem jautājumiem nevis no tehnoloģiju, bet no cilvēka perspektīvas: nevis pētot, ko mediji dara ar cilvēku, bet gan analizējot, ko cilvēks dara ar medijiem. Z.Rubene piemin ASV Nacionālā Veselības Centra pētījumu (2015. g.) par mūsdienu jauniešu vērtībām un īpašībām, kur, meklējot būtiskas atšķirības paaudžu vidū, ir noteiktas gan pozitīvas, gan negatīvas tendences, kas saistītas ar virtuālās pasaules un tehnoloģiju attīstību. Pētījuma rezultāti būtiski parāda to, ka atšķirības paaudžu vidū pastāv. „Digitālā vide mūsdienu jauniešus no 10 līdz 25 gadu vecumam padara par pieaugušajiem nesaprotamu kultūru,” akcentē eksperte.

Pētījumā kā negatīva tendence minēta pāreja no sabiedrības vērtībām uz individuālajām vērtībām: izteikta vēršanās uz sevi jeb narcisms. Tā pamatā ir pasaule, kas orientēta uz sevi, uz slavu, popularitāti, kas nokļuvušas vērtību skalas priekšplānā. Kā piemēru eksperte piemin *pašīņu* veidošanu un publicēšanu virtuālajā vidē. Šeit veidojas kolīzija vērtību izpratnē starp jauno un veco paaudzi, jo, piemēram, 20. gadsimta 80. gados daudz augstāk tika vērtēta kopienas labklājība. Z.Rubene uzsver, ka pozitīvs aspekts ir jauniešu atvērtība visam jaunajam, kas vienlaikus tiek pretstatīta vecākās paaudzes vēlmei pēc stabilitātes. Z.Rubene skaidro, ka ASV Nacionālā Veselības Centra pētījums izmantots kā piemērs, kas ir salīdzināms ar situāciju Latvijā, jo, pateicoties tehnoloģijām, digitālā paaudze visā pasaulē ir ļoti līdzīga. Eksperte secina, ka jaunieši ir jāuzrunā, ņemot vērā viņu intereses un vajadzības, kā arī abu paaudžu vērtības. „Mums jākoncentrējas uz kompetenci un rīcībspēju, mums jāizzina jauniešu stiprās puses, kuras mēs varētu izmantot viņu rīcībspējas veicināšanā,” uzsver eksperte. Ir jāizdomā veids, kā atraktīvi un radoši uzrunāt jauno paaudzi, piemēram, lai dzimtas vēsture kļūtu interesanta.

Ineta Upeniece komentē paaudžu vērtību jautājumu saistībā ar audzināšanas vadlīnijām un saskata pretrunu tajā, ka, vadoties tikai pēc jauniešu vajadzībām, kuras ir „individuālas” un „neparedzamas”, nestabilitāte jūtama gan personiskās, gan globālās drošības jautājumos. I.Upeniece piemin, ka audzināšanas vadlīnijās¹ ir fokuss uz pašu audzināšanu, kas ietver gan pedagogu, gan skolēnu izglītošanu.

Atsaucoties uz dzirdēto līdzīgās diskusijās, Liene Valdmane secina, ka ir iestājies „pedagoģiskā mulsuma laikmets”, kad nesaprotam, ar ko mēs strādājam, kādas ir jauniešu vajadzības, ko un kā mācīt. Aija Tūna uzsver, ka mūsdienās skola ir visur un skolotāji ir visi, un šī lomu maiņa notiek nemitīgi. Ir svarīgi apzināties, ka jākoncentrējas uz mācību mērķi, nevis uz tehnoloģijām; tās ir tikai līdzekļi. Eksperte ierosina, ka būtu jāizvairās leksikā lietot tādas frāzes kā „izglītojamais” un „izglītojamais”, jo lomu maiņa notiek nemitīgi gan mācību procesā, gan ikdienas dzīvē. Arī skolotājs var mācīties no skolēna, un tā kopējais mācību process var virzīties uz priekšu, apzinoties mācību mērķus. Andris Gribusts, runājot par mācību procesa modelēšanu, secina, ka tieši skolotājs ir mācību mērķu dizainers, scenārija autors un režisors, tieši skolotājs ieliek darbā vērtības, kas skolēnam ir jāsasniedz, atstājot skolēna paša ziņā digitālās prasmes.

Aija Tūna salīdzina šo procesu ar improvizācijas teātri, kur darbošanās un sadarbošanās rezultātā veidojas interesants un radošs saturs. Zanda Rubene skaidro, ka mūsdienu mācību process ir vērst uz mācību rezultātiem, tomēr kā negatīvs aspekts tiek minēts, ka mūsdienu mācīšanās laikā ir ļoti neliela iespēja trenēt savu runas prasmi. Tieši prasme reaģēt nestandarta situācijās un improvizēt ir viena no sociālajām prasmēm, kas mūsdienās trūkst. Sagatavot nākamās skolotājus, kuri būtu kompetenti īstenot kompetenču

¹ Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas un informācijas, mācību līdzekļu, materiālu un mācību un audzināšanas metožu izvērtēšanas kārtība

pieeju, ir sarežģīts uzdevums. Ineta Upeniece piebilst, ka nozīmīga improvizācijas daļa ir arī kļūdas, riski un nedrošība. Vai mēs vēlamies, lai pieaugušie improvizē? Vai šodienas un nākotnes skolotājs vēlas improvizēt?

Guna Spurava atzīmē, ka tas, ko mēs saucam par digitālo laikmetu, ir ienesis ļoti nozīmīgas izmaiņas mediju un tehnoloģiju lietojumā. Termini „tehnoloģiju plaisa” un „digitālā plaisa” vairs nav retums. Tas parāda, ka starp paaudzi, kuru jāmāca, un paaudzi, kura māca, ir milzīga plaisa tieši tehnoloģiju un digitālo prasmju jomā. Ir vajadzīga kompetence, kas nav pedagogiem un vecākiem. Tajā pašā laikā bērnu zināšanu līmenis cilvēciskās un psiho-emocionālajās prasmēs ir absolūti nepietiekams. Lielais izaicinājums ir atklāt to, kā mēs šīs prasmes varam veicināt jaunajai paaudzei.

Papildinot iepriekš sacīto, Zanda Rubene atsaucas uz Austrumsomijas Universitātes skolotāju izglītības programmas apmeklējumu un secina, ka šis izglītības piemērs atšķiras no situācijas Latvijā. Ja Latvijā meklējam labās prakses piemērus, no kuriem mācīties, tad Somijā jaunā skolotāja uzdevums ir rīkoties oriģināli un piedāvāt jaunus risinājumus: labās prakses piemēri ir kaut kas tāds, kas jau ir bijis, bet būtiski ir izveidot stundas modeli tā, kā līdz šim neviens to nav darījis.

Baiba Moļņika: „Mācīšanās kļūt ir cieši saistīta ar kopienas apziņu, ar mācīšanos dzīvot kopā un attiecībām, kuras mēs veidojam. Pirmkārt, kā veidot attiecības starp personu un valsti, lai tās nekļūtu par mākslīgu ietvaru, bet paliktu dabiskas? Otrkārt, mēs bieži neredzam kopainu, un rodas fragmentācija. Kā šī dzīvošana kopā varētu attīstīties šādā vidē?”

Uzsākot diskusiju, Aija Tūna akcentē, ka „mēs runājam par jauniešu vajadzībām tā, it kā tās būtu pilnībā pretējas mūsu vajadzībām. Mūsdienu skola ir vērsta uz individuālo darbu un individuālajiem sasniegumiem, bet to mēs paši esam veicinājuši. Jānotiek izpratnes maiņai par tehnoloģijām: no tehnoloģiju pašmērķības uz to funkcionalitāti noteiktu mērķu sasniegšanai. Tehnoloģijas rada nebijušas iespējas sazināties un sadarboties, radīt kaut ko kopīgi, neskatoties uz atrašanās vietu, laika joslām un citiem faktoriem, kas agrāk bijuši nepārvarami šķēršļi.” Aija Tūna skaidro, ka digitālā pasaule atver jauniešiem dažādu veidu komunikācijas iespējas, tā palīdz izteikt savu viedokli un vajadzības. Uz jautājumu „Vai komunikācija atrisina piederības sajūtas veidošanu digitālajā vidē?”, eksperte atbild, ka, tiekoties ar jauniešiem skolās un strādājot Latvijas simtgades birojā, ir skaidrs, ka jaunieši ir noilgojušies pēc sadarbības. “Ja jauniešiem kaut kas ir jārada vai jāpēta, neteiksim viņiem priekšā ne ceļu, kā to izdarīt, ne rezultātu,” uzsver eksperte. Jaunieši var izpausties ar savām tehnoloģiju prasmēm, piemēram, videomateriālu, multimediju prezentāciju veidošanu. “Mums jārada iespējas jauniešiem izmantot izteiksmes līdzekļus, kas runā šodienas valodā. Saturu pedagogi var piedāvāt no savas pieredzes, bet neuzspiest. Skolai ir jāpalīdz radīt un iztēloties nākotni,” stāsta Aija Tūna.

Baiba Moļņika: „Tas ir milzīgs izaicinājums – noticēt pašam sev. Noticēt, ka viņš/viņa var mainīt šo pasauli. Jāatceras par to, kas šis cilvēkbērns, kas sēž klasē, ir tāds pats radītājs kā pedagogs. Ir jāņem vērā improvizācijas aspekts. Arī mācīšanās mācīties ir milzīgs izaicinājums. Vai ir viegli pieņemt ideju, ka skolēns ir arī skolotājs? „Mācīties mācīties” ir ļoti izplūdis jēdziens. Kas būtu tie rīki, ko varētu ieteikt, lai mēs nenokļūtu milzīgajā piedāvājumu klāstā?”

Andris Gribusts atzīst, ka “mācīties mācīties” ir kā pamata elements ikvienai attīstībai. „Esam uzsākuši jauna kursa veidošanu, balstoties uz Stenfordas Universitātes psiholoģijas profesores Kerolas Dvekas (Carol Dweck) pētījumiem.” Kā negatīvs piemērs tiek minēts “fiksētais skatījums”, kad personība tiek pieņemta kā “gatava” sabiedrībā vai ģimenē. Tas nozīmē, ka par personu ir izveidojies noteikts priekšstats. Atbildot uz jautājumu, kā kļūdīšanos varētu izmantot personības izaugsmei, A. Gribusts ierosina skatīties ikdienā uz savām darbībām. Priekšnoteikums, lai neveidotos šie fiksētie skatījumi, ir mācīties mācīties un mācīties no savām kļūdām. Ja mēs sniedzam skolēnam informāciju, viņu slavējot vai kritizējot, mēs automātiski uzliekam skolēnam šo “fiksēto skatījumu”. A. Gribusts uzsver, ka mums jādod varianti, kā noteiktu kļūdu labot, tādejādi ierosinot virzību uz izaugsmi.

Diskutējot par “fiksēto skatījumu” jeb stereotipu veidošanos un par to, ka mācīties no savām kļūdām ir motivējoši, Aija Tūna piebilst, ka ir jānovērtē arī iekšējās motivācijas loma personības attīstībā un jāatšķir, vai izglītība ir reproducēšana vai radīšana. Jaunākajai paaudzei ir svarīgi darīt jēgpilnas lietas un novērtēt, ko lietderīgu dos katrs process un lieta. Atskatoties uz daļību seminārā par lasītprasmi, eksperte atzīst, ka arī pedagogu vidū nav vienprātības, vai vispirms jāuzlabo prasmes, lai veicinātu motivāciju, vai vispirms ir jāpilnveido motivācija, kas sekmēs prasmju attīstīšanu. Šajā gadījumā tehnoloģijas var būt kā atspēriena punkts.

Turpinot tēmu par mācīšanos no savām kļūdām, Zanda Rubene piedāvā divus skatupunktus. Pirmais ir izglītība kā reproducēšana jeb “vielas izņemšana”, otrais punkts ir izglītība kā radīšana, tādejādi jautājums par kļūdām atkrīt. Lienes Valdmanes redzējumā tehnoloģijas ir ceļš, kā bērnam ļaut nevis reproducēt, bet radīt kaut ko jaunu, konstruējot jaunas zināšanas.

Baiba Moļņika: „Ņemot vērā to, ka sociālā vide ir tā, no kuras mēs ļoti daudz mācāmies un gūstam emocionālus impulsus, kā ir iespējams mācīties šajā vidē un kā būt radošam?”

Liene Valdmane uzsver pozitīvo tendenci Latvijā, kas ir skolotāju vēlēšanās iet līdz laikam un gūt jaunas zināšanas digitālo tehnoloģiju apguvē. Tāpat bērni mācās arī viens no otra. 21. gadsimtā pedagogs nav vienīgais informācijas devējs, pastāv arī atsevišķas zināšanu kopienas. Eksperte atzīst, ka digitālā vide nav tikai izziņas avots, bet arī vieta, kur mācīties, kā risināt problēmas un aizstāvēt savu viedokli, piemēram, publicējoties. Mūsu modelis ir tāds, kur bērna izglītība ir aktīva. Bērni izmanto sociālo vidi kā kompleksu zināšanu konstruēšanas vidi, redzot, kur iegūtās zināšanas ir pielietojamas dzīvē. Eksperte skaidro, ka digitālā vide ir arī emociju avots. Metodiski skolā tas izpaužas dažādās grupu diskusijās, aptaujās, blogos utt. Pedagogam jāsaprot, ka tieši viņš ir mērķu izvirzītājs. Līdzekļus, lai nonāktu līdz šim mērķim, bērni var atrast paši.

Baiba Moļņika: „Vai sociālie mediji un medijpratība ir skatāma kā daļa no formālās izglītības sistēmas? Parasti notiek norobežošanās no tā, kas notiek klasē, un no tā, kas notiek mājās.”

Atbildot uz šo jautājumu, Liene Valdmane uzsver jau minēto digitālo plaisu. Pedagogiem vēl pirms 10 gadiem bija šī aizsargfunkcija: viņi jau visu prot paši, lai skolnieki darbotos. Valdmane uzsver, ja mēs gribam jēgpilnu mediju lietošanu, tad tas ir jāiemāca. Vecāki nevar iemācīt analizēt reklāmvēstījumus, saprast, kas ir “fake news”. Tas ir jāiemāca pedagogiem. Ir jāiegulda līdzekļi pedagogu sagatavošanā, lai pedagogi justu pielietojumu un vajadzību šīm tehnoloģijām un medijpratības prasmēm un prastu tās metodiski īstenot. Zanda Rubene piemin, ka viena no galvenajām Lienas Valdmanes topošajām doktora disertācijas darba tēzēm ir sekojoša: „Medijpratība ir mūsdienu cilvēka rīcībspējas būtiska sastāvdaļa jeb būtiska komponente.” Bez medijpratības cilvēks nav sociāli rīcībspējīgs.

Arī varas sadalījums izglītībā ir būtiska diskusijas sastāvdaļa. Zanda Rubene uzsver, ka pašlaik notiek process, kad skolotājs pieņem to, ka katrs skolotājs arī ir skolēns. Nākamais solis būs atzīt to, ka katrs skolēns ir arī skolotājs. Eksperte atzīst, ka mums ir jāmēģina pieņemt domu, ka šīs attiecības kļūst simetriskas. Baiba Moļņika uzsver, ka no UNESCO pozīcijas ir grūti iedomāties šo varas maiņu: procesa laikā ir grūti noņemt skolotāju no pjedestāla, balstoties uz to, ka katram savas dzīves laikā ir vērtīgi iziet cauri specifiskiem izglītības posmiem. Aija Tūna papildina, ka galvenais ir neuzspiest noteiktus procesus ne pedagogam, ne skolēnam, lai nerastos pretreakcija. Eksperti uzsver, ka katram pašam ir jāmeklē savs atskaites punkts sekmīgam un labi paveiktam darbam: vai tas ir centralizētais eksāmens, pārdoto mašīnu skaits vai kas cits.

Atbildot uz jautājumu, kā pāriet no patērētāja uz radītāju, Guna Spurava atzīst, ka ir jāiemācās atbildība par savu darbu un jāveicina izpratne par satura nezūdamību digitālajā vidē. Skolēniem jāiemāca, kā saturs ietekmē vidi, ko tas vēstī, kā tas mijiedarbojas ar katru no mums un ko mēs darām ar šo iegūto informāciju. Mums nav jāpasaka priekšā formula, bet jāpalīdz līdzdarboties. “Runājot par vērtību maiņu no kolektīvisma uz individualitāti un piederību, tad piederība mazākām interešu grupām tagad ir daudz iespējamāka, nekā jebkad agrāk,” skaidro eksperte. Zanda Rubene uzsver: „Neignorēsim izglītības sistēmā digitālo vidi!” Kaut arī mūsdienu skola ir vēsta uz individualitāti, tehnoloģijas rada daudzpusīgas iespējas sadarbībai un komunikācijai. Tieši tehnoloģijas piedāvā daudzpusīgu veidu, kā sadarboties. Skolai ir jākļūst par kopienas intelektuālo un radošo resursu, kas palīdz iztēloties un radīt nākotni. Ir jāatceras, ka skolēns ir tāds pats radītājs, kuram jāpalīdz savu lomu izspēlēt.

Diskusijas noslēgumā – ceļavārdos skolotājiem – Baiba Moļņika uzsver nozīmīgākos aspektus par personības attīstību digitālajā laikmetā, kuri izskanēja diskusijā: par digitālo kopienu, par prasmi improvizēt un par individuālo un kopienas atbildību. A. Gribusts aicina uzdot sev jautājumus, ko iesaka Stenfordas Universitātes psiholoģijas profesore Kerola Dveka: „Ko es šodien jaunu iemācījos? Kādas kļūdas es pieļāvu? Ko es no tām esmu iemācījis?”, kā arī padomāt par to, ko es šodien centos darīt. Z.Rubene papildina jautājumu ķēdi: “Ko es varu darīt, lai šīs asimetriskās attiecības, kas saistītas ar digitālo vidi, mazinātos? Tieši tik dažādiem, cik dažādiem jābūt skolēniem, ir jābūt arī skolotājiem.” L.Valdmane piebilst: „Ja izglītība ir ceļš, kā mēs varam mainīt šo pasauli, mums ir jāapzinās, ka nav jāiemāca konkrētas formulas.” I.Upeniece aicina: „Mums jāpārtrauc domāt, ka visas lietas jāizdara perfekti, attiecinot šo uz kļūdām”. G.Spurava diskusijas beigās novēl atrast konkrētus veidus un konkrētas metodes, kā iemācīt ļoti konkrētas lietas, kuras ir nepieciešamas jaunajai paaudzei jaunajos digitālajos apstākļos, lietojot digitālās tehnoloģijas.

Diskusiju par personības attīstību digitālajā laikmetā noslēdz Baiba Moļņika, sakot paldies dalībniekiem un diskusijas vērotājiem: „Mēs visi esam gan aktieri, gan scenārija autori. Būtiski ir saprast to, ka vide, kurā mēs strādājam, ir ļoti daudzpusīga. Skolotājam, vadot radošo mācību procesu, ir jāspēj nest atbildību un jāpalīdz katram skolniekam atrast to, ar ko viņš mirdz kā pērle. Tad mēs sasniegsim UNESCO skaisto vīziju par zināšanu un mācīšanās sabiedrību. Paldies dalībniekiem un vērotājiem!”

PERSONĪBAS ATTĪSTĪBA DIGITĀLAJĀ LAIKMETĀ

UNESCO Latvijas
Nacionālā komisija

getonlineweek.eu
*get empowered,
get employed*

Es esmu
E-prasmju nedēļas 2017
DALĪBNIĒKS

UNESCO Latvijas Nacionālā komisija

Pils laukums 4 – 206, Rīga, LV-1050

office@unesco.lv

www.unesco.lv

Seko jiet UNESCO LNK jaunumiem:

http://www.twitter.com/UNESCO_LNK

<http://www.draugiem.lv/unesco>